

Жадан Т. А., к.е.н., доцент,
Жадан Ю. В., аспірант,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИРОВИННОЇ БАЗИ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

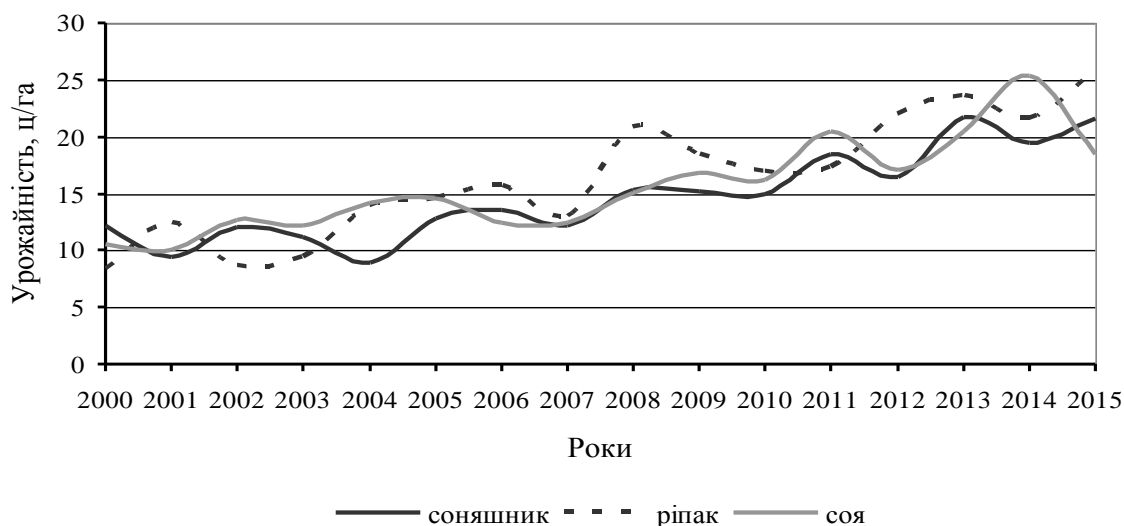
Олійно-жирова галузь відіграє важливу роль у національному господарстві України, стимулюючи розвиток економічно та технологічно пов'язаних з нею сільського господарства, галузей харчової та переробної промисловості, та є одним із найважливіших гравців на світовому ринку рослинних олій. Підвищений світовий попит на рослинну олію у харчовому та промисловому секторах, який пов'язаний з ростом чисельності населення та стрімким розвитком біодизельної промисловості, потребує додаткових обсягів соняшникової, ріпакової та соєвої олій. Отже, активний розвиток олійно-жирової галузі вимагає відповідного забезпечення олійною сировиною переробних підприємств галузі.

Аналіз сучасного стану виробництва основних олійних культур (насіння соняшнику, ріпаку та сої) в Україні дозволив визначити основні проблеми розвитку сировинної бази олійно-жирової галузі.

1) Низька диверсифікованість сировинної бази олійно-жирової галузі. Незважаючи на те, що переробні потужності олійно-жирової галузі здатні переробити весь обсяг вирощеного в Україні ріпаку та сої, її основною сировиною залишається соняшник. Це пояснюється: сприятливими ґрунтово-кліматичними зонами та природно-кліматичними умовами нашої країни для вирощування соняшника; високою рентабельністю його виробництва в порівнянні з іншими олійними культурами (у 2015 р. рентабельність виробництва соняшника становила 80,5%, сої – 38,6%, ріпаку – 44,3% [1, с. 9]);

національними традиціями та звичками, які склалися у споживанні рослинної олії; високими харчовими властивостями і фізіологічною цінністю соняшnikової олії та продуктів її переробки; відсутністю державної підтримки вітчизняних виробників біодизельного палива, внаслідок чого майже весь обсяг вирощеного в Україні ріпаку експортується до країн ЄС [2; 3].

2) Низький рівень урожайності олійних культур. Найважливішим показником ефективності виробництва олійних культур є урожайність, яка протягом 2000-2010 рр. залишалась на достатньо низькому рівні 11,9-15,2 ц/га. Лише, починаючи з 2011 р., намітилась тенденція до збільшення урожайності олійних культур. У 2015 р урожайність соняшнику досягла 21,6 ц/га, ріпаку – 25,9 ц/га, сої – 18,4 ц/га (рис. 1).

Рис. 1. Урожайність основних олійних культур в Україні, ц/га

Джерело: складено автором за даними Держстату України [4]

Проте, показники урожайності олійних культур в Україні ще відстають від загальносвітових. Так у 2015 р. урожайність соняшнику в Китаї становила 26 ц/га; ріпаку в країнах ЄС – 34,1 ц/га, Чілі – 40 ц/га; сої в країнах ЄС – 26,6 ц/га, Канаді – 29 ц/га, Аргентині – 29,1 ц/га, Бразилії – 29,2 ц/га, США – 32,3 ц/га [5]. Причинами такою низької урожайності олійних культур в Україні є порушення сівозмін; незадовільний рівень якості посівного матеріалу (гібридів та сортів олійних культур); зношеність агротехніки та застарілість технологій вирощування олійних культур; низький рівень організації виробництва; недотримання нормативів внесення мінеральних та органічних добрив; щорічне зростання цін на засоби для захисту рослин, добрива, паливо-мастильні матеріали; нестача фінансових ресурсів тощо.

3) Недостатній рівень розвитку виробничої інфраструктури, до складу якої входить заготівля, транспортування, зберігання і реалізація олійного насіння; матеріально-технічне забезпечення; сервісне обслуговування; інформаційні послуги. Значна віддаленість від місць переробки та реалізації олійного насіння різко збільшує логістичні витрати, пов'язані з його транспортуванням, а обмеженість потужностей елеваторного, складського, вагового і сушильного господарств переробних підприємств галузі збільшує ризик втрати олійної сировини.

4) Критичний стан вітчизняної селекції і насінництва олійних культур в рослинництві, основними причинами якого на думку фахівців є: відсутність

можливості отримання матеріальної винагороди (роялті) вітчизняними селекціонерами за результатами практичного використання створеної ними продукції через недосконалість чинного законодавства у сфері використання інтелектуальної власності; відсутність державної підтримки сортів високих репродукцій та їхнього впровадження, технологій підготовки молодих кадрів селекціонерів, стратегії ресурсного забезпечення селекційної діяльності; незахищеність українських патентів; низька культура землеробства, що знецінює досягнення вітчизняних селекціонерів, оскільки порушення технологічної дисципліни призводить до зниження урожаїв за значної перевитрати мінеральних добрив тощо [6].

5) Відсутність дієвої фінансової підтримки виробників олійного насіння. Скасування спеціального режиму оподаткування ПДВ для аграріїв та перехід на загальну систему оподаткування з 01.01.2017 р. може мати негативні наслідки не тільки для виробників олійного насіння та переробних підприємств олійно-жирової галузі, але й для держави. Згідно спеціального режиму оподаткування ПДВ, який діяв для аграріїв до 01.01.2016 р., сума ПДВ при реалізації сільгосппродукції в повному обсязі перераховувалась на спеціальний рахунок виробника для подальшого використання в виробничих цілях. З початку 2016 року Верховна Рада України встановила перехідний (до 1 січня 2017 року) спеціальний режим сплати ПДВ при реалізації зернових і технічних культур з пропорцією: 85% – до держбюджету, а 15% – на спеціальний рахунок виробника для подальшого використання [7, 8]. Але, на вимогу Міжнародного валютного фонду спеціальний режим оподаткування ПДВ для сільгоспвиробників повинний бути повністю скасований з 01.01.2017 р.

Скасування спеціального режиму оподаткування ПДВ виведе з обігу агропідприємств грошові кошти, які дорівнюють величині податкового зобов'язання з ПДВ, що призведе до збільшення витрат та зниження рентабельності виробництва олійної сировини.

Враховуючи стратегічне значення аграрного сектору в економіці України, а також специфічні особливості його розвитку та ризику, агропромислові підприємства потребують державної підтримки [2].

Для порівняння в Європейському Союзі, де умови ведення бізнесу кращі, ніж в Україні, державна підтримка сільгоспвиробників здійснюється в рамках Єдиної аграрної політики (Common Agricultural Policy – CAP), на яку витрачається понад третини річного бюджету. Обсяг державної підтримки аграрного сектору (субсидування) в Греції становить 709 євро /га, Нідерландах – 529 євро /га, Бельгії – 504 євро /га, Італії – 456 євро /га, Франції – 405 євро /га на рік [6, 7]. Крім того, у разі несприятливих погодних умов, агропідприємствам покриваються збитки від втрати врожаю.

Таким чином, проведений аналіз сучасного стану сировинної бази олійно-жирової галузі дозволив виділити основні проблеми її розвитку, які потребують нагального розв'язання на всіх рівнях економічної системи держави.

Література:

1. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2015 рік. Статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 48 с.

2. Манойленко О.В. Специфічні особливості олійно-жирової галузі як об'єктивна необхідність її державної підтримки [Електронний ресурс] / О.В. Манойленко, Т.А. Жадан // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2013. – № 1(39). – С. 12-15. – Режим доступу: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/23312>

3. Манойленко О.В. Місце і роль олійно-жирової галузі в національній економіці України [Електронний ресурс] / О.В. Манойленко, Т.А. Жадан // Журнал «Проблеми економіки». – 2013. – № 1. – С.49-56. – Режим доступу: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/23317>
4. Рослинництво України за 2015 рік. Статистичний збірник [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Офіційний сайт Міністерства сільського господарства США (United States Department of Agriculture, USDA). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usda.gov/wps/portal/usda/usdahome>
6. Шубравська О.В. Розвиток селекційної діяльності та ринку селекційної продукції в Україні та світі / О.В. Шубравська // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 2. – С. 86-98.
7. АПК загального режиму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/256569>
8. Кузина И. Планируемая отмена спецрежима НДС для аграриев и европейский опыт – стоит ли игра свеч? [Электронный ресурс] / И. Кузина. – Режим доступа: <http://ukranews.com/news/448566-yryna-kuzyna-planuyemaya-otmena-specrezhyma-nds-dlya-agrariyev-y-evropeyskyy-opyt-stoyt-ly-ygra-svech>